

Bíróági ítéletek szövegeinek nyelvi sajátosságai

Kivonat

Tanulmányunkban elsősorban a nyelvészet eszközeit használva szeretnénk megmutatni, hogy valóban bonyolultabb-e a kelleténél a jogalkalmazók iratainak nyelvezete, s ha ez így van, hogyan lehetne segíteni a közérthetőség szempontjának érvényesülését. Vizsgálatunk korpuszát anonimizált bíróági ítéletek szövegei adták, ezeket két szempontból néztük meg részletesebben. Először kifejezetten formai, tipográfiai elemekre fókuszáltunk, megállapítva, hogy az értelmezést segítő lehetséges kiemelések, tagolások ugyan megjelentek már e szövegekben, de csak az elmúlt néhány évben, s korántsem általános érvényűen. Tanulmányunk második részében az ítéletek szörendi sajátosságait vettük górcső alá, s konkrét ítéletszövegek részleteit idézve bebizonyítottuk: az ítéletmondatokban kizárólagosan, a narratív részekben előszeretettel vetik hátra, a mondat végére az ígét a fogalmazó bírák. Ez pedig túlerhelt ige előtti szakaszt okoz a struktúrákban, ami miatt könnyen elvész, vagy nehezen azonosítható a mondat jelentése.

Kulcsszavak: a jog nyelve, ítéletek nyelvezete, tagolás, kiemelés, szórend

Laikusok szájából gyakran elhangzó kritika, hogy a „hivatal nyelve” túlságosan bonyolult, sokszor az érthetőséget megnehezítve vagy éppen lehetlenné is téve azt. Különösen jellemző a jog nyelvének (nyelvhasználatának) kritikája. De vajon indokolt e bírálát? Csak a laikusok számára nehezen vagy egyáltalán nem érthető egy-egy jogi irat, például ítélet szövege vagy annak egy-egy részlete? Az elmúlt években több alkalommal is vezettünk képzést Közérthetőség és szakszerűség a bíróági jogalkalmazásban címmel bírók, bíróági fogalmazók számára. A felkészüléshez komoly segítséget kaptunk a szervezőktől – például anonimizált ítéletszövegeket. Egyrészt ezeknek a dokumentumoknak a nyelvi elemzése, másrészt a képzés során folytatott beszélgetések s természetesen a szakirodalmi kutatómunka is adott számunkra muníciót ahhoz, hogy konkrét következtetéseket, nyelvi tényeket fogalmazhassunk meg, s természetesen az is fontos volt, hogy a tapasztalatok alapján javaslatokat is tudjunk adni az érintetteknek.

Az első lényeges kérdés: valóban létezik-e a probléma, nem csupán afféle megszokott elégedetlenség van emögött? A képzés során, amikor konkrét ítéletszövegek részleteit elemeztük, majd javítottuk, először mindig azt kértük a résztvevőktől, hogy az adott részletet magyarázzák el nekünk, mondják

el úgy, hogy a joghoz nem értő laikus is biztosan megértse. E „fordítások” közelebb vittek minket az egyszerűbb, érthetőbb szövegváltozatok megalkotásához. Előfordult ugyanakkor olyan, amikor tapasztalt bírók is azt mondták a kollégáik ítéletét olvasva: „Ezt mi sem értjük.”

Talán nem lényegtelen kérdés az sem, hogy tipikusan magyar jelenség, probléma-e ez? Közben van a mi nyelvünkhöz, történelmünkhöz köthető sajátossága – a jog nyelve a 19. században két erős hatásnak, a latinnak és a németnek is ki volt téve –, jól dokumentált tény, hogy másutt, más nyelveknél is küzdenek hasonló nehézségekkel. Természetesen nem ugyanazok a tényezők vannak csak a háttérben. Alighanem hungarikum, hogy egy másik élő és egy holt nyelv is ilyen erős befolyással van a nyelvezetre. „A német hatás ellenvetéseként is értelmezhető a latin nyelv jogászok általi megőrzése, melynek használata a kiegyezés után, a magyar nyelv rendszeres alkalmazásával csökkent” (Szendi 2017: 4).

Árulkodó a nemzetközi helyzetre, hogy több országban is mozgalmat, kezdeményezést indítottak a hivatalos szövegek közérthetőségéért, sőt: „...Bírák Magna Chartája (Alapelvek) című dokumentumban [...] a 16. pont a következőt tartalmazza: „A bírósági iratokat és a bírósági határozatokat érthető, egyszerű és világos nyelvezettel kell megfogalmazni” (idézi: Minya–Vinnai 2018: 13).¹

Vagyis „egyszerűsíteni” (egyelőre maradjunk ennél a terminusnál) kell az ítéletek szövegét? Ez önmagában eredményes lehet? A tapasztalatok azt mutatják, hogy bizonyos területeken ez lehet a megoldás. Egy amerikai szövetségi államban átírták a közérdekű adatigénylés űrlapját, érthetőbbé téve a nyelvezetét. A változtatás eredményeképpen 95%-kal csökkent a dokumentumokkal kapcsolatos kérdések száma. Egy kanadai bíróságon pedig 40%-kal több ügyet tudtak ellátni a tájékoztatók és iratminták érthetőbbé tétele után (Gergely 2017). Nyilván jóval összetettebb kérdés ez az ítéletek szövegeit nézve. Hiszen az érthetőség nem mehet a szakszerűség, a pontosság rovására (Vinnai 2017). Jogi szempontból az ítéletekkel szemben valós elvárás, „hogy tárgyszerűeknek, szenvteleneknek, hiteleseknek és pontosnak kell lenniük” (Minya–Vinnai 2018: 15).

De utóbbiak sem érnek semmit, ha a szövegértés (lehetősége) sérül. „Mivel a közigazgatási eljárásban való ügyfélkénti szereplés az élet – állami

¹ Hasonló céllal született meg az ún. Vilniusi nyilatkozat, melynek 7. pontjában szerepel, hogy „[a]z igazságszolgáltatásoknak meg kell tenniük a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy erősödjön a bíróságokba vetett közbizalom. [...] Az ítéletek és más bírósági határozatok világos és érthető nyelvezettel történő megfogalmazása mind elengedhetetlen e cél elérése érdekében” (idézi: Minya–Vinnai 2018: 13).

nézőpontból – szükségképpen része, ezért az erre vonatkozó szabályokat e jelentőség, e szükségképpen szerep alapulvételével (tehát nem »csak« figyelembevételével) szükséges megalkotni. Épp ezért az Ákr.² kodifikációja során tekintettel voltunk arra, hogy a szöveg ne csak a »szakmának« szóljon, hanem az ügyfelek legszélesebb körének” (Pátkai 2017: 22). Amennyire ez igaz a *jogalkotás* folyamatára, annyira természetesen igaz kell(ene), hogy legyen a *jogalkalmazás* területén is. Nemzetközi és hazai példák is vannak a közérthetőség erősítésére: figyelemre méltó például a Nemzeti Adó- és Vámhivatal közérthetőségi programja (Suba 2021), amely a fogyatékkal élők vagy a magyar nyelvet valamilyen okból nehezebben értők számára is könnyen, könnyebben befogadható üzeneteket célzott meg. De mindenképpen pozitív példa az OBH Bírószági Iránytű című sorozata (URL1) is, melynek keretében különféle témákban készültek tájékoztató kiadványok (Szervezeti kisokos, Tárgyalásra megyek, Panasznep, Tanúként idéztek, Keresetlevél) és animációs kisfilmek (Vinnai 2017). Ugyancsak jó kezdeményezés volt a Helsinki Bizottságé, amely a fogvatartottak számára készült tájékoztatót próbálta egyszerűbbé, egyértelműbbé, közérthetővé tenni (Moldova 2018). Sokat elárul a téma iránti növekvő érzékenységről, hogy – sajnos csak néhány évvel ezelőttig – egy internetes híroldal évente díjazta az e területen pozitív példát mutatókat (a Világos?!? című pályázatot a 444 írta ki). Sőt, ma már létezik olyan cég, amelyiknek az egyik fő szolgáltatása a szövegek átírása közérthető nyelvre. Ugyanakkor – főleg a jogalkalmazás területén, elsősorban az ítéletek, határozatok szövegezésénél – a gyakorlatban egyelőre ritkán látjuk ennek az eredményét, még úgy is, hogy láthatólag van törekvés e téren a javulásra:

„A bírósági ítéletek érthetőbbé tétele érdekében első ízben a Kúria elnöke tett lépéseket, amikor 2013-ban, majd 2014-ben a Határozatszerkesztés tárgykör vizsgálatára két joggyakorlat-elemző csoportot hozott létre, melyek tevékenységébe a jogtudomány mellett a nyelvészet, a retorika és a jogi informatika képviselőit is bevonták” (Vinnai 2017: 50).

Fontos jelzés, hogy a szakma felismerte, elismerte a probléma meglétét. Sőt, látható a törekvés a megoldáskeresésre is.

„2013. január 17-én a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bsz.) 29. § (1) bekezdése alapján a »Határozatszerkesztés« tárgykör vizsgálatára joggyakorlat-elemző csoportot hozott létre. Más csoportokhoz képest speciális volt ennek a csoportnak a tevékenysége, egyrészt mert

² 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról

a joggyakorlat-elemzésnek nem egy konkrét jogkérdés vizsgálata volt a célja, másrészt mert a vizsgálat több tudományágat is érintő interdiszciplináris jellege miatt a jogtudomány mellett a nyelvészet, a retorika és a jogi informatika képviselőit is bevonták a vizsgálatba” (Minya–Vinnai 2018: 13).

E joggyakorlat-elemző csoport leírt véleménye reálisnak tűnik:

„[B]ár vannak kifogástalanul szerkesztett, arányosan felépített, és nyelvtanilag szinte hibátlan határozatok, mégis gyakoribb és jellemzőbb a nehézkes, körülményes mondat szerkesztés, a rossz szóhasználat, a nyelvhelyességi, egyeztetési hiba. Mindezek miatt sokszor a határozatban szereplő okfejtés érthetatlenné, követhetatlenné vagy esetleg félreérthetővé válik” (Orosz 2014: 169–70).

Az összefoglaló vélemény részeként elkészült a Stíluskönyv is, ez azonban a nyilvánosság számára közzétett anyagból már hiányzott, feltételezhetően amiatt, mert az ebben foglaltak bevezetését a Kúria teljes ülése nem támogatta egyöntetűen (Minya–Vinnai 2018: 13).

Lehet tehát hiányérzetünk, ám a fejlődés, a jobbítás szándéka kétségek kívül látható a területen. A Magyar Nyelvőr 2022 óta is kiemelten kezeli a kérdést (lásd Norm Clarity, angol nyelvű különszám, Magyar Nyelvőr 2022, valamint Arató 2023; Szöllősi-Baráth 2023; Czine 2023). A kétezres évek elején elinduló közérthetőségi programok (áttekintésüket adja jogi és nyelvészeti szempontból Arató 2022; Arató-Balázs 2022; Balázs 2023, valamint gyakorlati szempontból Balázs 2007 stb.) – hatásai érezhetők, s egyben megmutatják a további feladatokat is.

A továbbiakban immár elsősorban a saját tapasztalatok, az általunk elemzett ítéletszövegek alapján fogalmazunk meg nyelvi sajátosságokat és a problémák elkerülésének lehetséges módját is.

Bírósági ítéletek szövegeinek vizsgálata

A szakirodalomban és a jogi ajánlásokban a jog nyelvének jellemző hibái közül elsődlegesen az úgynevezett terpeszkedő vagy terjengős kifejezések kapnak hangsúlyt (vö. pl. B. Kovács 1999; Heltai–Gósy 2005; Rixer 2014), így jelen írásunkban a vizsgálat fókuszába két olyan kérdést állítottunk, melyekre az elemzők nem, vagy kevésbé figyelnek: a szövegrészek szerkesztését és tagolását, illetve a szórendi sajátosságokat.

A korpusz főbb jellemzői

Kutatásunkba 30 db, 2011 és 2022 között alkotott, a nyilvánosság számára anonimizált és szabadon hozzáférhetővé tett polgári jogi ügy bírósági határozatának „Indokolás” részzeit vontuk be. Az ítéleteket véletlenszerűen választottuk; az elérhető adatbázisból³ a megjelenés sorrendjében hívtuk le azokat. Azonban válogatásra volt szükség ahhoz, hogy a meghatározott időintervallumon belül minél változatosabb legyen a megvizsgált dokumentumok keletkezési ideje, és a lehető legjobban fedje le a választott időszakot. 4200 határozat időbeli és jogtípusadatainak áttekintése után választottuk ki a 30, megvizsgálni kívánt ügyiratot. Az időn kívül csak egy szempontot érvényesítettünk: a Kúria által 2011 után hozott polgári jogi, másod- vagy harmadfokú bírósági ítéleteket vizsgáltunk. A választás azért esett a polgári peres ügyekre, mert ezeknél feltételezhető a leginkább változatos tematika, a legváltozatosabb esetleírások. A véletlenszerű gyűjtés eredményeként a kiválasztott határozatok különféle polgári peres ügyekben születtek: biztosítási, munkaügyi, betegellátási, adásvételi, bérleti, öröklési és kölcsönügyek határozatai kerültek be a kutatásba. A vizsgált ügyiratok főbb, nyilvános paramétereit a Melléklet tartalmazza, az egyes határozatokra a tanulmány további részében H1, H2 stb. megjelöléssel hivatkozunk.

A vizsgálatra választott iratok keletkezési idejének megoszlását az 1. ábra mutatja.

1. ábra: A vizsgált dokumentumok évenkénti megoszlása

³ A szabadon elérhető anonimizált határozatok lelőhelye: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>

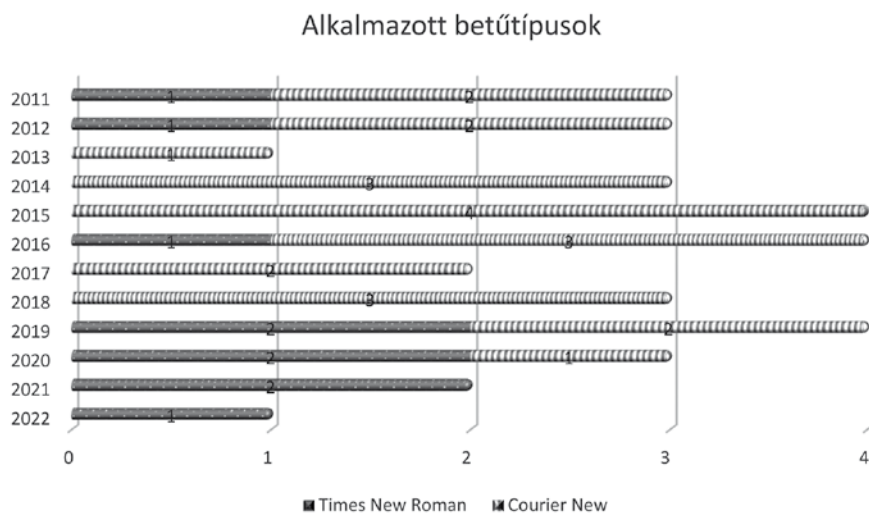
Szerkesztés, tagolás

Az Országos Bírósági Hivatal (OBH) bizonyos szempontból viszonylag pontos szabályozást ad a jegyzőkönyvek, határozatok szerkesztésével kapcsolatban: „szövegszerkesztő program segítségével, Times New Roman betűtípussal, 12-es betűmérettel” készüljenek (OBH 2014). Egyéb elveket, elvárásokat nem fogalmaz meg a szabály. Érdemes volna? Gergely Vera a közérthetőségre törekvéssel kapcsolatban írásában – azt gondoljuk, joggal – hangsúlyozta, hogy a szövegértésben a szerkesztésnek is szerepe lehet. Annak, hogy a lényeg az adott bekezdés elejére kerüljön, hogy legyenek alcímek, hogy egyértelmű tagolással segítsük az értelmezést (Gergely 2017). A tapasztalat ezzel szemben az, hogy gyakorlatilag nincs tagolás az ítéletek, határozatok szövegében. Jellemző, hogy a felsorolások tagjait még csak külön sorba sem írják. Ez pedig már az áttekinthetőséget is megnehezíti, nemhogy a szövegértést. Emellett az előírások lehetőséget adnak esetleges kiemelésekre is, ám ezzel az érintettek nagyon ritkán élnek. Ha mégis, akkor sem egységesen, következetesen (Kúria 2014). E szakirodalmi tapasztalatok alapján megvizsgáltuk a gyűjtött korpusz formai jellemzőit a betűtípus, betűstílus, tagolás (alcímek) és a kiemelés szempontjából.

Betűtípus és stílus

Gombos és Látics (2023) a kutatásában felső tagozatos gyermekek szövegértésben elért eredményeit vizsgálta a betűtípus függvényében. Kutatásuk nem hozott szignifikáns eredményt, azonban minden sokat olvasó, az olvasást munkaként is végző laikus is tudja, hogy egyes betűtípusok kevésbé, mások jobban igénybe veszik a szemet. A vizsgált 30 ügyirat esetében érdekes eredményekre jutottunk a betűtípus és egyéb formai elemek szempontjából. Az OBH 2014-es javaslata ellenére 2019-ig a határozatok túlnyomó része nem Times New Roman betűtípussal (továbbiakban TNR), hanem Courier New (továbbiakban CN) 12-es betűtípussal készült. E betűtípus a Times New Romannál halványabb és vékonyabb betűkkel dolgozik. A betűtípus használatát a 2. ábra szemlélteti.

Az ábrán jól látható a Courier New betűtípus használatának túlsúlya: 30 irat nagy részében (20 db) ezt alkalmazták az alkotók. A Times New Roman betűtípus már az egyik legkorábbi, 2011-es ügyiratban is felbukkant, de ezt követően csak egy 2012-es és egy 2016-os dokumentumban találtuk meg. A 2021 utáni kevés számú iratok azonban már minden esetben Times New Romannal készültek. Felmerülhet a kérdés, megállapíthatók-e olyan időha-

2. ábra: Betűtípusok alkalmazása (n = 30)

tárok, amelyekről egyértelműen változott a betűhasználat. Vízválasztónak ebben a kérdésben a 2019-es év tűnik: az ebből az évből származó négy ügyirat fele TNR, másik fele CN típusú betűvel íródott. A betűtípus mellett a betű stílusa is hozzájárul az olvashatósághoz. A vizsgált anyagra jellemző, hogy a 2011 és 2015 közötti, CN betűtípust használó iratokban a dőlt betűstílus a kizárólagos; 2017-től pedig a normál betűstílus. A TNR betűtípussal írt szövegek esetében a 2012-es dokumentum dőlt betűt használ, a többi viszont normál betűstílust. E tendenciák ellenére egyértelmű következtetéseket nem tudunk levonni a kis elemszám miatt. Ahhoz, hogy a választott betűk jellemzőiben követni tudjuk a változásokat, kontrollkorpusz gyűjtésére volt szükség: további 55 db, véletlenszerű mintavétellel gyűjtött, 2011 és 2022 közötti közigazgatási határozatot néztünk át. E dokumentumok segítségével állapítottuk meg azokat a határokat, amelyek kirajzolják a jogi szövegek formai jegyeinek változásaiban bekövetkezett mérföldköveket. Elsőként minden évfolyamból (2011–2022) 4-4 dokumentumot mentettünk le az adatbázisban való megjelenésük sorrendjében. Ezek áttekintése során két időbeli határpontot állapítottunk meg: 2016-tól jelent meg az iratokban a TNR, majd 2019 után kizárólagossá vált. Észrevételünk megerősítéséhez további dokumentumokat emeltünk ki az adatbázisból, szintén a megjelenés sorrendjében: a 2016 és 2020 közötti időszakból további 4-4 dokumentumot gyűjtöttünk. A kontrollkorpusz elemzése alapján 2011 és 2016 között kizárólagosnak bizonyult a CN betűtípus; 2016 és 2019 között vegyesen fordult

elő a CN (20 db) és a TNR (12 db), majd 2020-tól kizárólagossá vált a Times New Roman használata, ami azt jelzi, hogy az OBH ajánlása mintegy hat év után vált általánossá a bírói gyakorlatban. Egyrészt mellé téve a kétféle betűtípussal és -stílussal írt anyagokat, egyértelmű empirikus benyomásunk, hogy a TNR normál stílusú betű könnyebben olvasható. Ennek igazolásához további célzott vizsgálatokra lenne szükség.

Tagolás, kiemelés

Az olvasást tovább nehezíti az ügyiratokban a betűk ritkítása, a változatos sor- és térközök, a tagolás hiánya és a nem következetes kiemelés. A zsúfolt sorköz és a térköz, a soremelés hiánya együttesen különösen nehezíti az olvasást. Az eredeti korpuszban megfigyelhetők bizonyos szabályosságok, de ezek nem mutatnak sem olyan időbeli rendezettséget, sem egyéb következetességet, szabályt, mint a betűtípus és stílus esetében. A korpusz tagolásának jellemzőit az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat. A határozatok formai jellemzői

Tagolás	Sorköz	Térköz	Kiemelés
nincs tagolás (13)	5 pt (21)	nincs (13)	szóközzel (9)
alfejezetekre tagolva (17)	szimpla (8)	általánosan utána 4 pt (3)	szóköz + bold (4)
	Mindkettő (1)	általánosan előtte-utána 14,15 pt (9)	szóköz + bold + nagybetű (1)
		általánosan előtte 17 pt (1)	ritkított 6 pt (8)
		kiemelt sorok előtt 14,15 pt (6)	ritkított 4 pt (1)
			ritkított 9,2 pt (1)
			térközzel előtte 14,15 (6)
			eltérő térközökkel (1)

A fenti adatokat a keletkezési idővel is kiegészítve megfigyelhetők bizonyos tendenciák: az OBH 2014-es ajánlása előtt a határozatok nem tagolódtak alfejezetekre, a tájékozódást nem segítették címek és egyéb eszközök (pl. térköz) sem (13 ítélet). 2016-tól az iratok egységesen tagoltak, és hasonló

alfejezetcímeket tartalmaznak, amelyeket félkövér betű különít el a szöveg többi részétől (17 ítélet). Emellett jellemző, hogy előtte és utána – többségében – 14,15 pt méretű térköz erősíti a tagolást. Eltérő térközt 15 dokumentumban alkalmaztak a szerkesztők; ezek mindegyike 2016 utáni. Érdekesség, hogy a 2020 utáni iratokban általánosan 4 pt térközt találunk mind az alfejezetek, mind a törzsszöveg esetében.

Örvendetes a tagolás egységesedése, amely együtt jár a TNR betűtípus általános használatával. Ugyanakkor a sorköz 21 iratban 5 pt méretű, ami nagyon szűk, zárt, zsúfolt sorokat jelent, és így az átláthatóságot, az olvasást is nehezíti. Mindössze 8 határozatban találtunk szimpla sorközt, ami még így is viszonylag zárt sorokat eredményez. A sorköz használatában csak 2021-től látunk egységesedést (szimpla sorköz); a tendencia megállapításához további elemzésre lenne szükség.

A kiemelés egyik eszköze lehet a betűk ritkítása, azonban mindössze 14 iratban éltek ezzel a lehetőséggel, ebben sem egységesen (4 és 9,2 pt között). Ezt a kiemelést kizárólag az *ítélet* és az *indokolás* szavak esetében találtuk meg. További 12 esetben szóközzel (9 ítélet), szóközzel és félkövér betűvel (4 ítélet), illetve egy okiratban szóközzel, félkövér nagybetűvel írták az irat e két kulcsszavát. Az időrendben legfiatalabb 4 iratban (H14, H15, H18, H28) sem az ítélet, sem az indokolás nem ritkított, csupán félkövér betű és térköz jelzi a kiemelést. Nem biztos, hogy a kiemelést, illetve a tagolást mint segítő „eszközt” szabályozásba kell foglalni, de ezek jelentőségéről fontos lenne meggyőző tájékoztatást adni.

A tapasztalatokat összegezve elmondhatjuk, hogy a vizsgált szövegekben érezhető némi egységesülés és következetesség, ami a betűtípus változtatásában (CN-től TNR felé), a tagolásban (alfejezetek és ezek jelölése félkövér címekkel), egységesedő térközhasználatban, a sorköz növelésében (5 pt-ről szimpla sorköze) és a felesleges ritkítások más kiemelésre cserélésében érhető tetten, ám ez a fejlődés csak az utóbbi két év irataiban (2021-től) látszik egységesedni. Érdemes lenne határozottabb ajánlást megfogalmazni az ügyiratok formai elvárásairól, mivel az egységes, jól tagolt, a szükséges elemeket megfelelően jelző, kiemelő forma megkönnyíti az eligazodást a jogi szövegekben.

A bírósági határozatok szórendi jellemzői

A magyar nyelvet szokás a „szabad” szórendű nyelvek közé sorolni, ahogyan ezt az anyanyelvi nyelvérzék, kompetencia látja. Ennek oka lehet, hogy egy-egy mondatnak – a jelentés sérelme nélkül – számos szórendi variációját tud-

juk megalkotni és helyesnek elfogadni. Ugyanakkor az elméleti nyelvészet már hosszú ideje birkózik e szórendi szabadság értelmezésével és leírásával⁴, ám ezek megértése és gyakorlati felhasználása nem az átlagos anyanyelvi beszélő feladata. Figyelembe kell azonban venni, hogy a mondat szórendje, összetevőinek egymásutánisága befolyásol(hat)ja a megértést, a szövegértelmezést.

A magyar nyelvre az SOV mondat szerkezet a legjellemzőbb, de azonos jelentéssel más mondat szerkezetek is elfogadhatók. A magyar mondat szórendi sokszínűségének és esetleges szabályainak feltárása már mintegy 180 éve Fogarasi János „Euréka!” felkiáltásával megkezdődött (Fogarasi 1838: 243), amikor a szerző felismerte az ige előtti hely kitüntetett szerepét a mondanivaló létrehozásában és értelmezésében. Ám ez még csak az első lépés volt a szórend útvesztőiben. Ahogy Brassai – aki korát mintegy 100 évvel megelőzve legmesszebbre jutott ebben az útvesztőben – megállapította: „*Fogarasi feltalálta a kulcsot, de nem tudta használni, nyitni nem bírt vele*” (Brassai 1885b: 8). Brassai munkásságát É. Kiss Katalin fedezte fel a magyar nyelvtudomány számára, és tette generatív grammatikai elmélete egyik forrásává (É. Kiss 1981; 1997). A generatív grammatika – különösen annak transzformációs ága – a magyar mondatépítkezés folyamatában az ige elsődleges szerepét hangsúlyozza: az ige magához veszi a szükséges mondatrészeket (bővítményeket), amelyek az ige mögötti pozíciókból transzformációk vagy újrairó szabályok segítségével vándorolnak az ige előtti, funkcióval bíró helyekre (vö. É. Kiss 1992; É. Kiss–Kiefer–Siptár 1998; Alberti–Medve 2002; Medve–Farkas–Szabó 2010). E műveletek magyarázzák a változatos struktúrákat, amelyekben az ígét második, harmadik vagy még későbbi elemként találjuk a mondatban. Az alapszórend mellett az attól eltérő szórendi variációk funkcióval is bírnak: segítségükkel jelölhetjük a mondatban az új információt, a tagadást vagy más nyomatékos elemet, ez pedig szinte korlátlan szórendi lehetőségeket eredményez.

Nagházi a doktori dolgozatában (2011) vizsgálta az anyanyelvi beszélők preferenciáit az egyes, eltérő szórendű mondatok között. Empirikus kutatásában – melyet 62 anyanyelvi beszélő kérdőíves megkérdezésével folytatótt – kereste a nyelvhasználók szerint legvalószínűbb, leginkább elfogadható mondatstruktúrákat semleges és – különböző – fókuszos mondatok között. Eredményei közül figyelemre méltó az a következtetés, amely szerint az anyanyelvi beszélők nem preferálják azokat a szerkezeteket, amelyekben a mondat ige (állítmány) előtti része túlságosan megerterhelt, túl sok elemet tartalmaz, illetve amelyekben az ige (állítmány) a mondat végére kerül. Emellett az anyanyelvi nyelvérzék nemcsak a bal oldalon túlterhelt mondatokat

⁴ Vö. É. Kiss Katalin 2012; Nagyházi: 2011, 2017.

kedveli kevésbé, de azt az esetet is, amikor az ige alárendeltjei közül pusztán az alany marad az ige után. Ennek hátterében állhat az a megfigyelés, hogy a magyar mondat felépítésében érvényesül az „egyensúlyra való törekvés”⁵ (Brassai 1885a: 54): a beszélő arra törekszik, hogy a mondat középpontjába (közepére) az ige (állítmány) kerüljön, a többi mondatrész pedig egyenletesen helyezkedjék el a mondat bal és jobb oldalán, azaz az ige (állítmány) előtt és után. A kutatásban mind a semleges, mind a nem semleges mondatok esetében a preferencia-sorrend végén helyezkedtek el azok a szerkezetek, amelyekben az ige (állítmány) a mondat végén áll (Nagyházi 2011, 2017).

E kutatás eredményei arra figyelmeztetnek, hogy érdemes az írásbeli szövegszerkesztésben is kerülni azokat a mondatstruktúrákat, melyeknek a bal oldala túlterhelt, az igét (állítmányt) minden más mondatrész megelőzi. A jogi nyelvet vizsgáló elemzésünkben az ítéleteket és azok indoklását figyeltük meg a mondatok szórendje, az ige mondatbeli elhelyezkedése szempontjából. A korpusz 30 határozata átlagosan 5–8 lapnyi terjedelmű, így mintegy 180 lapnyi, részben folyamatos szöveg szórendi elemzését végeztük el. Mivel ezek a szövegek – különösen az „indokolás” részek – eseménynarratívák, így az egyes részek többé-kevésbé szorosan összefüggnek, ami lehetővé tenné a lazább, az előző mondatokra építkező mondatszerkesztést. A vizsgált anyagban azonban azt látjuk, hogy indokolatlanul sokszor fordul elő a mondat egyensúlyát megbillentő szerkesztés, vagyis az ige (állítmány) elé sorakoztatott többi mondatrész. Tüzetesebben elemezve a teljes korpuszt, érdekes megállapításokat tettünk:

- (1) A jogi szövegekben, azaz a vizsgált határozatokban egyes, állandóan ismétlődő kifejezések kizárólagosan alkalmazzák a ragozott igét vagy más állítmányt a mondat végén, akkor is, ha a mondat bal oldala túlterhelt. Ilyenek például a bírósági ítéletek eredményét röviden megfogalmazó mondatok, a *fenntartja, helybehagyja, hatályon kívül helyezi, elutasítja* igei állítmányokkal. E mondatszerkesztés – különösen szóbeli felolvasás esetén – felhívja a figyelmet az ige jelentésére, de csak abban az esetben javasolható, ha az ige előtt nem torlódnak fel az egyéb mondatrészek. A „*bíróság a Heves Megyei Bíróság 2.Pf.25.796/2009/7. számú ítéletét hatályában fenntartja*” (H3)⁶ mondatban az igét – az alany után – csak egy tárgyas szerkezet és egy jogi

⁵ Brassai a „mondat súlyegyenének” nevezi azt az „esztétikai elvet”, amely a mondat szimmetriára való törekvését okozza úgy, hogy a mondat középpontjába az igét helyezi (Brassai 1885a: 54).

⁶ H3 – a határozat száma a korpuszban (1. Melléklet).

kifejezés előzi meg, ami így nem akadályozza a megértést. Azonban az alábbi mondatban a tagmondatok végi igék elé túlságosan sok elem került, amitől nehézkessé, nehezen követhetővé válik a mondat:

„Az elsőfokú bíróságnak a keresetet elutasító ítéletét a másodfokú bíróság a végzésével hatályon kívül helyezte és az elsőfokú bíróságot a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasította.” (H5)⁷

Ennek a mondatnak a befogadását több tényező is nehezíti: a mondat – a tipikusnak nevezhető alany helyett – egy többszörösen alárendelt tárgyas szerkezettel kezdődik, és csak ezt követi a szintén szerkezetes alany, majd még egy határozó, és csak ezután jelenik meg az első tagmondat igéje, szintén bővítményes szerkezetben. Ez az ige előtti részt nem csupán túlterheli, hanem a megértését is akadályozhatja. A második tagmondat még ennél is „féloldalasabb”: egy bővített tárgyas és két, bővített állandó határozós szerkezet is megelőzi, ami ismét aránytalan mondat szerkesztést okoz. Természetesebb, a mondat főbb elemeit jobban kiemelő struktúra lehetne az alábbi:

A másodfokú bíróság hatályon kívül helyezte az elsőfokú bíróságnak a keresetet elutasító ítéletét, és utasította az elsőfokú bíróságot a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára.

A 2. táblázat további példákat tartalmaz a túlterhelt bal oldalú mondatokra, és javaslatokat a javításukra.

2. táblázat. Példák és javaslatok az ítéletek mondatpaneljeinek egyszerűsítésére

Eredeti	Javaslat
<i>„... egyúttal a felperes másodlagos keresete tekintetében az elsőfokú bíróságot az eljárás folytatására utasítja” (H8).</i>	... egyúttal utasítja az elsőfokú bíróságot az eljárás folytatására a felperes másodlagos keresetének ügyében.
<i>„A Kúria a jogerős ítélet felülvizsgálati kérelemmel támadott rendelkezését hatályában fenntartja” (H18).</i>	A Kúria hatályában fenntartja a jogerős ítélet felülvizsgálati kérelemmel támadott rendelkezését.
<i>„...és Munkaügyi Bíróság 42.M.1697/2015/10. számú ítéletét megváltoztatva a felperes keresetét elutasítja” (H21).</i>	...és elutasítja a felperes keresetét, megváltoztatva a Munkaügyi Bíróság 42.M.1697/2015/10. számú ítéletét.
<i>„A Kúria a Kaposvári Törvényszék 1.Pf.21.181/2017/7. számú jogerős ítéletét hatályon kívül helyezi, és az elsőfokú bíróság ítéletét helyben hagyja” (H24).</i>	A Kúria hatályon kívül helyezi a Kaposvári Törvényszék 1.Pf.21.181/2017/7. számú jogerős ítéletét, és helyben hagyja az elsőfokú bíróság ítéletét.

⁷ A határozatok szövegéből vett részleteket eredeti helyesírással közöljük.

„A Kúria a Székesfehérvári Törvényszék 2.Mf.20.054/2016/7. számú ítéletének a II. rendű alperes részére felperes által fizetendő perköltség összegét 12.500 (tizenkettőezer-ötszáz) forintot meghaladó részében hatályon kívül helyezi...” (H26).	A Kúria hatályon kívül helyezi a Székesfehérvári Törvényszék 2.Mf.20.054/2016/7. számú ítéletének azt a részét, amely kötelezte a felperest a perköltség 12.500 (tizenkettőezer-ötszáz) forintot meghaladó részének megfizetésére a II. rendű alperes számára.*
---	---

* Ebben a mondatban látható, milyen mértékben akadályozza a megértést, a jelentés kibogozását a túlzott törekvés a tömörítésre: csak a teljes határozat elolvasása után sikerült fényt deríteni e mondat jelentésére.

A táblázat a mondat szerkesztési sajátosságok mellett jól példázza azt is, hogy a jogi nyelvhasználat maximális tömörítésre törekszik, így olyan, többszörösen alárendelt szintagmákat alkalmaz, amelyek szinte követhetlenné, azonosíthatatlanná teszik az összetartozó elemeket. Jelen írásunknak nem célja a szintagmaszintű szerkesztettségi jellemzők vizsgálata, de ezt mindenképpen érdemes egy további tanulmányban górcső alá venni, és további javaslatokat tenni ennek a – megértést ismét nehezítő – jelenségre a feloldására.

- (2) Az ige mondat végi megjelenése nemcsak a jogi nyelvi panelnek tekinthető ítéletmondatokban, hanem a narratív esetismertetésekben is folytatódik. A határozatok „Indokolás” része gyakran az élőbeszédet utánozza mind mondanivalójában, mind stílusában, mind szerkesztésében, így a jogi szaknyelvi panelekkel ellentétben ezekben a részekben nem indokolt a határozatok teljes szövegére általánosan jellemző túlzott tömörítés, túlbonyolított szerkesztés. Azokban az esetekben, ahol nem sokasodnak többszörösen alárendelt szintagmák az ige (állítmány) előtt – bár a hétköznapi beszélő számára továbbra is szokatlan és erőltetett ez a mondatstruktúra –, még elfogadható az ige hátravetése. Ugyanakkor azokban a mondatokban, ahol az ige-hez (állítmányhoz) több, önmagában is bővített bővítmény tartozik, ezek besűritése az ige elé nagyban gátolja a megértést mind a szóban meghallgatott ítéletekben, mind az olvasás során. Érdemes ezekben a mondatokban az „egyensúlyra” törekedni, és a bővítményeket elosztani a mondat ige előtti bal és ige utáni jobb oldalán.

A 3. táblázatban néhány példát mutatunk a mondat – megértést nehezítő – féloldalas szerkesztésére és e mondatok javasolt javítására.

3. táblázat. Példák és javaslatok a mondat egyensúlyának megsértésére és visszaállítására a határozatok „Indokolás” részében

Eredeti	Javaslat
„...belül a reteszek felhúzását követően az ajtót kinyitották és a helyiségben található egyes értékes ingóságokat elvittek” (H1).	...belül felhúzták a reteszt, kinyitották az ajtót, és elvittek egyes, a helyiségben található értékes ingóságokat.
„Az elsőfokú bíróságnak a keresetet elutasító ítéletét a másodfokú bíróság a végzésével hatályon kívül helyezte és az elsőfokú bíróságot a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasította” (H5).	A másodfokú bíróság hatályon kívül helyezte az elsőfokú bíróság ítéletét, mely a felperes keresetét elutasította, és utasította az elsőfokú bíróságot a per újratárgyalására és újabb határozat hozatalára.
„...a megegyezés szerinti összeget a felperes átvette” (H7).	...a felperes átvette a megegyezés szerinti összeget.
„a használó a terület egészének vagy bármely részének használatát harmadik személy részére bármely jogcímen kizárólag az átadó előzetes írásbeli engedélye alapján engedheti át” (H8).	A használó kizárólag az átadó előzetes írásbeli engedélye alapján engedheti át harmadik személynek a terület egészének vagy bármely részének használatát.
„Álláspontja szerint a Megyei Bíróság jogerős ítéletének azon megállapításától, hogy a használati szerződés kötelmi jellegű jogviszonyt hozott létre, a jelen perben eljáró bíróságok nem térhetnek el” (H8).	Álláspontja szerint a jelen perben eljáró bíróságok nem térhetnek el a Megyei Bíróság jogerős ítéletének azon megállapításától, hogy a használati szerződés kötelmi jellegű jogviszonyt hozott létre.
„A felperes keresetében az ártatlanság vélelméhez és a jó hírnévhez fűződő személyiségi jogai megsértésének megállapítását, az alperesek elégtétel adására, valamint 500.000 forint nem vagyoni kárának egyetemleges megfizetésére kötelezését kérte” (H10).	A felperes keresetében kérte az ártatlanság vélelméhez és a jó hírnévhez fűződő személyiségi jogai megsértésének megállapítását, valamint azt, hogy kötelezze az alperest elégtétel adására és 500.000 forint nem vagyoni kártérítés megfizetésére.
„Az alperes kártérítési felelősségének elbírálásához szükséges bizonyítást a bíróságok lefolytatták” (H13).	A bíróságok lefolytatták az alperes kártérítési felelősségének elbírálásához szükséges bizonyítást.
„Álláspontja szerint az életbiztosítási szerződésben a kedvezményezett egyértelműen megjelölték” (H14).	Álláspontja szerint a kedvezményezett egyértelműen megjelölték az életbiztosítási szerződésben.
„A 12. § (2) bekezdése alapján pedig a helyreigazító közleményt internetes sajtótermék esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő öt napon belül a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és terjedelemben kell közölni” (H15).	A 12. § (2) bekezdése alapján internetes sajtótermék esetében a helyreigazító közleményt az erre irányuló igény kézhezvételét követő öt napon belül kell közölni, a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és terjedelemben.

„mert a közvetlen munkahelyi vezetőjének rendszeres szexuális ajánlatait, zaklatását visszautasította” (H26).	...mert visszautasította közvetlen munkahelyi vezetőjének rendszeres szexuális zaklatását.
---	--

A fenti példákból leszűrhetjük, hogy az ige (állítmány) elmozdítása a mondat (tagmondat) végéről jelentősen enyhít a mondat feszített szerkezetén, de nem feltétlenül eredményez azonnal érthetőbb mondatokat. A H15 határozatból idézett példa esetében jól látható, hogy a mondat szórendi egyensúlyának megteremtése után is bonyolult maradt a mondatstruktúra, amit a tömörítésre való törekvés okoz. Éppen ezért a jogalkalmazás szövegeire vonatkozó javaslatokban érdemes lenne kitérni a tömörítés szükséges és elégséges volta-ra, és kizárni a – fenti példával is jól jellemezhető – megértést akadályozó túlzott tömörítést.

- (3) A megvizsgált mondatok egy részében elfogadható az igét (állítmányt) hátravető struktúra: rövidebb, nem nyomatékos mondatok esetén a magyarra jellemző SOV alap-mondatépítést (Dezső 1978), a szerkezet rövidege indokolja. A nyomatékos (fókuszos) mondatok szórendjét a semleges mondatokénál szigorúbb szabályok vezérlik: a mondat szigorúan kötött pozíciója az ige előtti hely, melyet nyomatékos mondatokban kizárólagosan a fókusz (pl. új információ, tagadó szerkezet, kérdés, kérdésre adott válasz) foglalhat el.⁸ A korábbiakban említettük, hogy az ige elé, hangsúlytalan pozícióba akár a mondat összes többi eleme „elvándorolhat”; így jönnek létre a bal oldalon túlterhelt szerkezetek. A korpusz szövegeit vizsgálva nyomatékos (fókuszos) mondatokban is nagy számban találtunk példát az ige eltolására a mondat végére.

Nézzünk egy példát:

A felmondás időpontjában hatályos Mt. 205. § (1) (2) bekezdése tiltja, hogy Kollektív Szerződés vagy a felek megállapodása a törvényi mértékektől eltérő felmondási időt vagy végkielégítésre való jogosultságot kössön ki (H28).

A fenti példa második tagmondata is zsúfolt a bal oldalon: két, egymással mellérendelő viszonyban álló alanyt követi a mindkettőhöz tartozó két mel-

⁸ E tanulmánynak nem célja a semleges és nem semleges mondatok meghatározása és szórendjük tüzetes vizsgálata. A nyomatékos mondatok szórendjére és az ige előtti pozícióra vonatkozó elméletekkel, modellekkel és leírásokkal kapcsolatban ld. még pl. É. Kiss 1980: 508, 1983, 1992: 101; É. Kiss–Kiefer–Siptár 1998; Alberti–Medve 2002; É. Kiss 2008, 291–4.; Surányi–Turi 2017.

lérendelt tárgy, mindegyik bővített szerkezet, s mindegyik megelőzi az igét. Emiatt bonyolultnak, nehezen követhetőnek érezzük a mondatot, azonban a két tárgy fókuszban áll, nyomatékos, így ezek helye mindenképpen az ige előtt van. A mondat felépítése megfelel a magyar nyelv egyik alapszerkezetének számító SOV szórendnek, így – a többszörösen alárendelt bővítmények okozta zsúfoltság ellenére – elfogadható.

Az alábbi részletek egy határozatból származnak, és jól példázzák az igét feleslegesen hátravető, „nyakatekert” mondatépítést:

1. *„2017. január 17-én az alperes a felperes közalkalmazotti jogviszonyának felmentéssel tervezett megszüntetésére tekintettel a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Kjt.) 30/A. § (1) bekezdése alapján tájékoztatta a felperest, hogy másik munkakört a részére felajánlani nem tud” (H29/1).*
2. *„... mert a közalkalmazotti jogviszonyából származó kötelezettségét jelentős mértékben nem szegte meg” (H29/2).*
3. *„az alperes rektora már 2017. március 6-át megelőzően tudomást szerzett a 2017. február 24-ei előadás tényéről, ezért a joggyakorlással elkésett” (H29/3).*
4. *„Arra hivatkozott, hogy a szubjektív határidőt megtartotta” (H29/4).*
5. *„A rendelkezésére álló bizonyítékok alapján azt állapította meg, hogy a rendkívüli felmentés közlésére nyitva álló szubjektív határidőt az alperes megtartotta” (H29/5).*
6. *„...minősített kötelezettségsszegést nem követett el” (H29/6).*
7. *„...így alaptalanul állította az alperes, hogy az ennek keretében tartott előadás a felperes munkaköri feladataival megegyezett” (H29/7).*
8. *„A másodfokú eljárásban a felperes az eltelt időre tekintettel a keresetét felemelte” (H29/8).*
9. *„Bár a habilitációs eljárásban történő részvételt a munkaköri leírás kimondottan nem tartalmazta...” (H29/9).*
10. *„Azokkal összefüggésben jogi érvelést az alperes egyáltalán nem terjesztett elő, ezért ezen jogszabályok tekintetében az esetleges jogszabálysértést a Kúria nem vizsgálhatta” (H29/10).*

A fenti részletekben két mondatstruktúra körvonalazódik, melyekben kifogásolható az ige hátravetése. A H29/1, 2, 6, 9, 10 példák tagadott igét tartalmaznak. A tagadott ige fókuszban áll, ilyenkor az ige a neki rendelt helyről

fókuszpozícióba lép elő. A többi mondatrész beemelése a fókusz elé nem indokolt, nem is szükséges, ezért is érezzük nehézkesnek a mondatokat. A H29/3, 4, 5, 7, 8 mondatokban a legfontosabb információt maguk az igék hordozzák, és a mondat hangsúlyviszonyaival is igazolhatóan fókuszpozícióban állnak, ezért sem indokolt a hátravetésük.

Az, hogy egyetlen okirat is több példát tartalmaz a fenti mondat-szerkesztési sajátosságra, jól mutatja, mennyire elterjedt ez a struktúra a bírósági iratokban. Grammatikai magyarázata, indoka nincs annak, hogy ilyen gyakran jelenjék meg az ige a mondat végén, és ez különösen igaz a fókuszban álló pozitív vagy negatív igére. Mérlegelendő lenne olyan ajánlás megfogalmazása, amely felhívja a figyelmet a mondat egyensúlyra való törekvésének elvére, a túlságosan megterhelt, zsúfolt mondat szerkezetek feloldására, amit könnyen elérhet a fogalmazó, ha nem törekszik maximális tömörítésre, és visszahelyezi az igét jól megérdemelt, látványos helyére: a mondat közepére.

Összegzés

Írásunkban annak jártunk utána, hogy a jogi nyelvhasználat korábban már jól feltárt sajátosságai mellett két újabb területen, a formai-típoográfiai tulajdonságokban, illetve a mondatok szórendjében vannak-e a megértést nehezítő sajátosságok, amelyek általánosan jellemzik a bírósági szövegeket. Kutatásunkban azt találtuk, hogy a forma terén elmozdulás történt az egységesedés irányába, de még korántsem egységesek ebben a határozatok, és további egyszerűsítésre is javaslatot tettünk.

A szórendi vizsgálat feltárta a bírósági okiratok egy feltűnő mondat szerkezeti érdekességét: az ítéletmondatokban kizárólagosan, a narratív részekben előszeretettel vetik hátra, a mondat végére az igét a fogalmazó bírák, még akkor is, ha az ige fókuszszerepe határozottan nem ezt kívánná meg. Ez pedig túlterhelt ige előtti szakaszt hoz létre a struktúrákban, ami miatt könnyen elvész, vagy nehezen azonosítható a mondat jelentése.

Konklúzióként egyetértünk Rixer megállapításával: *„adottnak vehetjük tehát, hogy a jog, mint sajátos absztrakcióra épülő szakma nyelve és a laikusok szövegértése (ismerete) között mindig is lesznek konfliktusok, de igényként feltétlenül megfogalmazható, hogy ezek folyamatos oldása mind a tudomány képviselői, mind pedig a joghasználók részéről prioritás legyen”* (Rixer 2014: 16).

Szakirodalom

- Alberti Gábor – Medve Anna 2002. *Generatív grammatikai gyakorlókönyv*. Janus/Books. Budapest.
- Arató Balázs 2022 Norm clarity in the light of Hungarian case law. *Magyar Nyelvőr* 81–90. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2022.5.81>. 81–90.
- Arató Balázs 2023. A végrendeletek értelmezésének egyes kérdései. *Magyar Nyelvőr* 78–92. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2023.1.78>
- Arató Balázs – Balázs Géza 2022. The linguistic norm and the norm of legal language. *Magyar Nyelvőr* 91–103. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2022.5.91>
- Balázs Géza 2007. A jogszabályok közérthetősége. Nyelvi követelmények a jogi szaknyelvben. In: Dr. Gyergyák Ferenc – Dr. Kiss László (szerk.): *Általános jogalkotási ismeretek. Tankönyv a köztisztviselők továbbképzéséhez*. Kormányzati Személyügyi Szolgáltató és Közigazgatási Képzési Központ. Budapest. 100–14.
- Balázs, Géza 2023. Efforts to Make Legal Language More Intelligible In: Prof. dr. Imre Szabó (ed.): *Central European Legal Studies. Selected Essays on Current Legal Issues from a Comparative Legal Approach*. Vol. 2. Partium Press, Oradea-Nagyvárad. 189–202.
- Brassai Sámuel 1885a. A mondat dualizmusa. *Értekezések a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Széptudományi Osztálya Köréből* 12. sz.
- Brassai Sámuel 1885b. Én is hozzászóllok. Egyet. *Egyetemes Philológiai Közlöny*.
- Czine Ágnes 2023. Az áldozat fogalmának változása és jelentéstartalmának sokszínűsége. *Magyar Nyelvőr* 154–163. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2023.2.154>
- Dezső László 1978. Elmélet és törvényszerűségek a tipológiában. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* XII: 29–59.
- Fogarasi János 1838. Euréka! *Atheneum* 2/13: 193–198; 16: 241–249; 19: 289–297.
- Gergely Vera 2017. Közérthető fogalmazást! *Ügyvédek Lapja* 56/4: 41–42.
- Gombos Péter – Látics Barbara 2023. A betűtípus és a szövegértés összefüggésének vizsgálata felső tagozatos tanulók körében. *Anyanyelv-pedagógia* 16/2 [megjelenés előtt]
- Heltai Pál – Gósy Mária 2005. A terpeszkedő szerkezetek hatása a feldolgozásra. *Magyar Nyelvőr* 473–87.
- Kiss Katalin, É. 1980. Egy magyar transzformációs generatív szintaxis néhány alapvető transzformációs szabálya. *Nyelvtudományi Értekezések* 104. Akadémiai Kiadó, Budapest. 507–14.
- Kiss Katalin, É. 1981. Brassai Sámuel mondatelmélete. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* XIII: 91–102.
- Kiss Katalin, É. 1992. Az egyszerű mondat szerkezete. In: Kiefer (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan I. Mondattan*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 79–178.
- Kiss Katalin, É. 1997. Brassai Sámuel és a generatív magyar mondat szerkezet. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 41/2: 119–29.
- Kiss Katalin, É. 2008. Tagadás vagy egyeztetés? A *senki, semmi* típusú névmások szörendi helye, jelentése és hangsúlyozása. *Magyar Nyelv* 129–43.

- Kiss Katalin, É. – Kiefer Ferenc – Siptár Péter 1998 *Új magyar nyelvtan*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Kovács Mária, B. 1999. Funkcióigék a jogi szaknyelvben. *Magyar Nyelvőr* 388–94.
- Kúria 2014. A joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye a „határozat-szerkesztés” tárgykörben 2014. évben végzett elemzés megállapításairól. [online] < URL: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_1.pdf
- Medve Anna – Farkas Judit – Szabó Veronika 2010. *4X12 mondat*. (Iskolakultúra-könyvek 40.) Veszprém.
- Minya Károly – Vinnai Edina 2018. Hogyan írjunk érthetően? Kilendülés a jogi szaknyelv komfortzónájából. *Magyar Jogi Nyelv* 2/1: 13–8.
- Moldova Zsófia 2018. „Terhelt tájékoztatás” – A terhelti tájékoztató közérthetősége a büntetőeljárás kezdeti szakaszában. *Magyar Jogi Nyelv* 2/1: 30–6.
- Nagyházi Bernadette 2011. Az egyszerű mondat szórendjének egy lehetséges tanítási modellje a magyar mint idegen nyelv oktatásában. [doktori dolgozat]. Pécsi Tudományegyetem. 356.
- Nagyházi Bernadette 2017. *Szórendtanítás a magyar mint idegen nyelvben I*. GlobeEdit, Saarbrücken, Németország.
- Norm Clarity. Special Issue. *Magyar Nyelvőr* 2022/5. (angol nyelvű különszám): <https://nyelvor.mnyknt.hu/norm-clarity/>
- OBH 2014. 17/2014. (XII. 23.) OBH utasítás a bíróságok egységes iratkezelési szabályzatáról.
- Orosz Árpád 2014. A „határozatszerkesztés” vizsgálatának tárgykörében felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye. *Glossa Iuridica* 1/2: 165–80.
- Pátkai Nándor 2017. A közérthető jogalkotásról : Az általános közigazgatási rendtartás nyelvezete. *Magyar Jogi Nyelv* 1/1: 21–7.
- Rixer, Ádám 2014. A magyar nyelv és magyar jogi műnyelv megújulása. *Glossa Iuridica* 1/1: 9–15.
- Suba László 2021. Úton a közérthetőség felé. In: Czene-Polgár Viktória – Csaba Zágon – Szabó Andrea – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): *Tradíció, tudomány, minőség: 30 éves a Vám-és Pénzügyőri Tanszék*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat. 92–104. <https://doi.org/10.37372/mrtvtpt.2021.2.4>
- Surányi, Balázs – Turi, Gergő 2017. Focus and quantifier scope: An experimental study of Hungarian. In: Lipták, Anikó; Harry, van der Hulst (szerk.) *Approaches to Hungarian 15.: Papers from the 2015 Leiden Conference*. John Benjamins. Amsterdam, Hollandia. 209–38. <https://doi.org/10.37372/mrtvtpt.2021.2.4>
- Szendi Attila 2017. A 19. századi magánjogi szakszavaink előfordulása korabeli folyóiratokban (1830–1850). *Magyar Jogi Nyelv* 1/1: 4–13.
- Szerző nélkül 2015. *A pontos fogalmazás művészete*. Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala.
- Szöllősi-Baráth Szabolcs 2023. A normavilágosság követelményének vizsgálata a közbeszerzési jogszabályok esetén. *Magyar Nyelvőr* 93–107. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2023.1.93>

Vinnai Edina 2017. *Harc a szavakért – közérthetőség a jogban. Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 12/1: 42–53.

Gombos Péter

olvasáskutató

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus, Anyanyelvi

és Gyermek kultúra Tanszék

E-mail: gombos.peter@uni-mate.hu

<https://orcid.org/0000-0002-8172-0557>

Nagyházi Bernadette

nyelvész

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus, Anyanyelvi

és Gyermek kultúra Tanszék

E-mail: koverne.nagyhazi.bernadette@uni-mate.hu

<https://orcid.org/0000-0001-6190-2700>

Abstract

GOMBOS, PÉTER – NAGYHÁZI, BERNADETTE

THE LINGUISTIC FEATURES OF COURT JUDGMENTS

In our study, we would like to use the tools of linguistics to show whether the language used in legal documents is indeed more complex than necessary and, if so, how to help ensure that it is understandable to the public. The corpus of our study consisted of texts of anonymised court judgments, which we looked at in more detail from two perspectives. Firstly, we focused specifically on formal, typographical elements, noting that possible highlighting and segmentation to aid interpretation had already appeared in these texts, but only in the last few years, and not generally. In the second part of our study, we examined the word order peculiarities of judgments, and by quoting excerpts from specific sentences we proved that in sentences the judges who drafted the sentences prefer to leave the verb at the end of the sentence. This in turn causes an overloaded pre-verb clause in the structures, which makes it easy to lose or difficult to identify the meaning of the sentence.

Keywords: language of law, language of judgments, structuring, highlighting, word order

Melléklet
Felhasznált ügyiratok

	Tárgy	A határozat kelte
H1	biztosítási per (viharkár)	2011. 03. 29.
H2	biztosítási per (baleset)	2011. 09. 22.
H3	biztosítási per (gépkocsi)	2013. 02. 18.
H4	munkaügyi per	2014. 03. 13.
H5	betegjogi ügy	2012. 05. 29.
H6	ingatlan adás-vétel	2012. 11. 20.
H7	haszonbérleti szerződés	2012. 05. 27.
H8	ingatlan (területhasználat, bérlet)	2014. 05. 13.
H9	biztosítás (gépjármű)	2011. 01. 13.
H10	személyiségi jog megsértése	2016. 06. 15.
H11	közös tulajdon megszüntetése	2014. 01. 22.
H12	munkaügyi per	2015. 10. 08.
H13	betegellátási per	2016. 06. 16.
H14	örökösödési per	2021. 11. 10.
H15	helyreigazítási kérelem	2021. 04. 14.
H16	gazdasági reklámtevékenység	2016. 06. 29.
H17	bírószági eljárási hiba	2015. 12. 09.
H18	baleseti kártérítés	2020. 11. 25.
H19	reklám	2013. 12. 12.
H20	kölcsön	2019. 04. 23.
H21	munkaügy	2018. 10. 10.
H22	kölcsönszerződés	2019. 06. 25.
H23	személyiségi jogok	2017. 01. 11.
H24	öröklés	2019. 03. 13.
H25	személyiségi jog	2018. 05. 09.
H26	munkaügyi jog	2017. 06. 21.
H27	munkaügy (szexuális zaklatás)	2020. 07. 08.
H28	munkaügy	2022. 11. 30.
H29	munkaügy	2019. 10. 09.
H30	ingatlan adás-vétel	2018. 01. 23.